

Сердюков К.Г., к.е.н., доцент,
директор

*Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету*

РОЗРОБЛЕННЯ АРХІТЕКТУРИ РОЗПОДІЛУ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В ІНТЕГРОВАНОМУ АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ

Сердюков К.Г. Розроблення архітектури розподілу корпоративного контролю в інтегрованому акціонерному товаристві. У статті висвітлено методологію управління реалізацією та розподілом корпоративного контролю на основі формування архітектурного представлення інтегрованого акціонерного товариства. Корпоративна архітектура розглянута як інструмент гармонізації інтересів стейкхолдерів акціонерного товариства та як засіб трансляції узгодженого бачення на оперативні рішення менеджменту корпорації. Ця пропозиція розширює розуміння корпоративної архітектури щодо наявних підходів її представлення як складника корпоративної інформаційної системи. Для цього виокремлено рішення корпоративного рівня, які далі співвіднесені з бізнес-архітектурою та сферами прояву корпоративних конфліктів.

Ключові слова: корпоративне управління, інтегрована корпоративна структура, корпоративна архітектура, моделювання, корпоративні права, корпоративний контроль, інтереси стейкхолдерів.

Сердюков К.Г. Разработка архитектуры распределения корпоративного контроля в интегрированном акционерном обществе. В статье представлена методология управления реализацией и распределением корпоративного контроля на основе формирования архитектурных описаний интегрированного акционерного общества. Корпоративная архитектура рассмотрена как инструмент гармонизации интересов стейкхолдеров акционерного общества и как средство трансляции согласованного видения на оперативные решения менеджмента корпорации. Это предположение расширяет понимание корпоративной архитектуры по отношению к наиболее распространенному ее пониманию как элемента корпоративной информационной системы. В рамках такого расширения выделены области принятия решений корпоративного уровня, соотнесенные с бизнес-архитектурой и сферами проявления корпоративных конфликтов.

Ключевые слова: корпоративное управление, интегрированная корпоративная структура, корпоративная архитектура, моделирование, корпоративные права, корпоративный контроль, интересы стейкхолдеров.

Serdyukov K.G. The architecture development for the integrated joint stock company corporate control distribution. The article is devoted to the methodology development of corporate control implementation and distribution. It based on the usage of architectural approach for the integrated joint stock company representation. The corporate architecture is considered as a tool for harmonizing the interests of company stakeholders and as a tool of broadcasting coherent vision for operational decision of corporation management. This approach extends the understanding of corporate architecture in relation to existing approaches to corporate architecture presentation as a component of the information system. For this purpose in the article outlined the solution of corporate level. These solutions of corporate level are further correlated with business architecture and spheres of manifestation of corporate conflicts.

Key words: corporate governance, integrated corporate structure, corporate architecture, modeling, corporate rights, corporative control, interests of stakeholders.

Постановка проблеми. Формування в національній економічній системі потужного корпоративного сектору значно актуалізувало питання розподілу та реалізації корпоративного контролю. Доречність проведення наукових розробок у цій сфері об'єктивно пояснюється необхідністю ведення діяльності та прийняття рішень в умовах відділення прав власності від функції управління навіть на рівні окремого акціонерного товариства. Актуальність питань формування дієвої системи корпоративного контролю ще більше підвищується для акціонерних

товариств із широким розподілом корпоративних прав між окремими акціонерами та інтегрованих об'єднань підприємств зі значною диверсифікацією активів чи диверсифікацією напрямів діяльності. Більше того, якщо йдеться про інтегровані корпоративні структури (ІКС), у рамках яких відбувається взаємодія доволі широкого переліку суб'єктів господарювання, об'єднаних навколо певного корпоративного центру чи материнської компанії, ще більше зростає необхідність розвитку методології реалізації та розподілу контролю.

Саме тому вельми необхідним є формування інструментарію формування такої системи корпоративного контролю, яка буде враховувати всі можливі варіанти розподілу відносин власності у взаємозв'язку з інтересами стейкхолдерів. Одним із таких інструментів розподілу контролю виступає моделювання корпоративної архітектури, яку Л.Ю. Григор'єв із співавторами [1] визначає як «загальну модель бізнесу, що визначає політику інвесторів, стратегії, продукти, технології, процеси й інформаційну підтримку діяльності». Звернемо увагу, що розроблення корпоративної архітектури виходить за межі таких питань, як формування організаційних структур чи регламентація взаємодії керівних органів корпоративного управління. Більше того, побудова корпоративної архітектури не є тотожною процесу формування управлінської ієрархії, адже у першому випадку увага зосереджується на формуванні певної бізнес-моделі корпорації з оптимізацією відносин між її компонентами замість простого розподілу функцій управління між організаційними рівнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування корпоративної архітектури, з одного боку, доволі докладно представлені в економічній літературі, але переважно з погляду формування інформаційного забезпечення менеджменту ІКС. Це пов'язано з тим, що перший розробник архітектурної методології Дж. Захман [2] використовував архітектурні моделі для зв'язування бізнес-вимог із боку певного підприємства з їх трансляцією за рівнями ієрархії підприємства та його інформаційними системами. Вважається що модель Дж. Захмана [2] містить найбільш повний перелік компонентів архітектури, але не придатна для повної практичної реалізації. У практиці формування корпоративних інформаційних систем найбільш поширеними є підхід TOGAF [3], що визначає архітектуру як «фундаментальну організацію підприємства у зв'язку з керівними принципами його життєдіяльності» та надає перелік основних її компонентів.

Доволі поширеними підходами до визначення архітектури є такі архітектурні нотації, як Business Architecture Body of Knowledge [4] або Strategic Architecture Model [5] та низка інших. Кожна з них визначає свій перелік компонентів архітектури, які мають знайти відображення або впливають на корпоративну інформаційну систему. Вагомість архітектурного моделювання складних систем (ІКС належать саме до таких систем) підтверджує навіть наявність стандарту ISO 42010 [6], який тлумачить архітектуру через визначення «властивостей системи в її оточенні, які втілені в її елементах, відносинах та конкретних принципах життєдіяльності».

Прийняття підходу до формування корпоративної архітектури бачиться вельми цінним з огляду на можливість формування успішної системи корпоративного управління. У цьому визначенні «успішність»

системи базується на роботах В. Мізгуліна [7] та В.Ю. Ніколенко [8], які розглядають успішність через максимально можливе задоволення інтересів усіх зацікавлених сторін (це у цілому відповідає положенням стандарту ISO 42010). Таке задоволення інтересів доволі часто відносять до завдань корпоративного менеджменту. Наприклад, О.М. Скібіцький [9, с. 44] зводить мету корпоративного управління до «забезпечення успіху корпорації на основі балансу інтересів зацікавлених сторін». О.С. Попов [10, с. 70], своєю чергою, наголошує на необхідності «досягнення консенсусу між різними суб'єктами корпоративних відносин». Отже, цілком доречним бачиться введення критерію узгодженості елементів архітектурної моделі як успішності системи корпоративного управління, що, на жаль, дотепер не отримало належного науково-методичного обґрунтування.

Означена вище потреба формування корпоративної архітектури стикається з проблемою адекватного співвіднесення даної архітектури з механізмом розподілу та реалізації корпоративного контролю. Така проблема пояснюється невідповідністю між широтою архітектурного підходу та доволі вузьким розумінням корпоративного контролю (КК) в розробках значного переліку вчених. Дійсно, здебільшого вчені-економісти [11–13] розглядають корпоративний контроль через надання власникам можливості приймати чи коригувати управлінські рішення та здійснювати певні контрольні функції щодо нівелювання опортуністичної поведінки менеджменту акціонерного товариства. При цьому таке відносно вузьке розуміння корпоративного контролю присутнє в рамках управлінського (розглядається К. Майером [11] як «представництво інтересів через вище керівництво»), акціонерного (визначається В.А. Євтушевським [12] через «володіння кількістю прав в ІКС») та мотиваційного (розуміється Я.М. Гритансом [13] через наявність «вирішального впливу на діяльність учасників корпоративних відносин») підходів до визначення його змісту.

У будь-якому разі, слід погодитися з Я.М. Гритансом [13, с. 6] відносно того, що природа корпоративного контролю міститься у прагненні учасників корпоративних відносин контролювати інтереси інших. Разом із тим вельми показовим щодо тренду в трансформації цього поняття є визначення Н.Г. Нікіфоровою [14] корпоративного контролю через права «стейкхолдерів визначати стратегію розвитку акціонерного товариства й контролювати реалізацію такої стратегії в межах реалізації власних інтересів». Таке розширене розуміння корпоративного контролю вимагає не тільки визначення чіткого визначення переліку всіх стейкхолдерів з їх інтересами. Потрібним також є визначення відповідності цих інтересів типам та рівням прийняття управлінських рішень. Досягти такої відповідності можна саме за рахунок використання архітектурного підходу до опису роботи інтегрованої корпоративної структури.

Формування системи розподілу корпоративного контролю має відбуватися з урахуванням інтересів максимально широкого переліку стейкхолдерів акціонерного товариства. При цьому стейкхолдерами мають виступати не лише власники акціонерного капіталу та вище керівництво ІКС. Тут слід підтримати думку І.Н. Долматової [15] щодо виокремлення групи стратегічних стейкхолдерів, без яких унеможливаються функціонування та розвиток ІКС. Саме сфера перетину інтересів стратегічних стейкхолдерів, яка окреслена в [15], визначатиме особливості реалізації корпоративного контролю та може бути використана нами для визначення переліку й змістовного наповнення елементів корпоративної архітектури. Разом із тим слід урахувати, що розгортання системи корпоративного контролю не може обмежуватися лише стратегічним рівнем та відповідними до нього стейкхолдерами. Тут слід звернути увагу на твердження О.М. Єзерської [16], що конфлікти між інтересами власників та менеджерів можуть розгоратися в рамках рішення щодо параметрів руху грошового потоку.

Ми підтримуємо думку [17] про те, що механізми корпоративного контролю переважно пов'язані з моніторингом довгострокових стратегічних рішень акціонерного товариства. Відповідно, актуальним завданням є підсилення оперативного складника, чого можна досягти додаванням відповідних важелів та інструментів до механізму корпоративного контролю. На нашу думку, це завдання вирішується майже автоматично у разі утворення належної корпоративної архітектури з чітким підпорядкуванням її рівнів. При цьому вирішується проблема відсутності єдності розуміння різними авторами рішень та граничного рівня реалізації впливів із боку корпоративного управління.

Постановка завдання. Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних положень щодо організації управління реалізацією та розподілом корпоративного контролю на основі архітектурної моделі інтегрованого акціонерного товариства.

Виклад основних результатів. Основу реалізації мети статті становить авторська гіпотеза щодо розгляду архітектурного моделювання як основи формування цілісного уявлення про всі аспекти функціонування та розвитку корпоративного утворення, які мають охоплюватися системою корпоративного контролю. Такий підхід дає змогу розгортати систему контролю для будь-якого з наведених вище підходів до його розуміння (вузького та широкого) та поза залежністю від визначення сфери впливу системи корпоративного управління.

Для цього ми передусім приймаємо за основу підхід [1] до виділення на архітектурному рівні трьох головних систем управління: корпоративного, стратегічного та операційного. Корпоративне управління у цьому разі може розглядатися або як діяльність вищого керівництва акціонерного това-

риства, або як система взаємодії між учасниками корпоративних відносин, або як синонім до управління корпорацією. За будь-якого підходу система корпоративного контролю відбиватиме розподіл влади між рівнями рішень, що приймаються в ІКС. Головним завданням, яке має найбільшу складність, тут постане чітке визначення ієрархії розподілу корпоративного контролю в акціонерному товаристві.

Дійсно, в умовах ІКС та перехресного володіння пакетами корпоративних прав завдання побудови подібної ієрархії значно ускладнюється, що призводить до зростання кількості корпоративних конфліктів. Вагомість завдання щодо визначення такої ієрархії розподілу контролю пояснюється тим, що саме вона в решті решт становитиме підґрунтя для формування дієвої корпоративної архітектури, розгорнутої відповідно до ISO 42010. Як практичне втілення вимог архітектурних стандартів будемо орієнтуватися на розробки А. Турханова [16], в яких розвинуто підхід до побудови холархії складних систем. На нашу думку, саме утворення системної холархії (складної ієрархії) має постати основою для моделювання розподілу корпоративного контролю в ІКС. При цьому опис такої холархії доречно здійснювати з використанням стандарту архітектурного моделювання ArchiMate [17], який у цілому відповідає методології TOGAF [3].

Отже, орієнтуючись на [3; 17], визначимо перелік компонентів архітектурної моделі ІКС та співвіднесимо їх із корпоративними рішеннями, вздовж яких має розгортатися система корпоративного контролю. Для цього означимо перелік компонентів моделі у вигляді поданої на рис. 1 легенди. Комбінування цих блоків дасть змогу створити описи корпоративної архітектури ІКС, які допомагають урахувати різні погляди на функціонування та розвиток корпоративного утворення. Зазначимо, що подана на рис. 1 схема (як і всі схеми, представлені у цій статті) виконана в програмному середовищі Archi, а опис її елементів є стандартизованим (детальне представлення даного стандарту подано у [17]).

Приймаючи для формування системної холархії ІКС вимоги ISO 42010, зробимо наголос на доречності побудови системи корпоративного контролю у розрізі відносин «частина – ціле» та з чітким визначенням орієнтації кожного складника даної системи на задоволення інтересів конкретних стейкхолдерів. Подана на рис. 2 холархія виокремлює модель корпоративного управління та корпоративного контролю в частині відображення розриву між власниками пакетів корпоративних прав та вищим керівництвом ІКС (так званий складник corporate government). При цьому врахована вимога Н.А. Колеснікової [18] стосовно того, що під час формування механізму розподілу корпоративного контролю інтереси власника корпоративних прав розглядаються як першочергові лише за умови виконання ним підприємницької функції (тобто під час залучення його

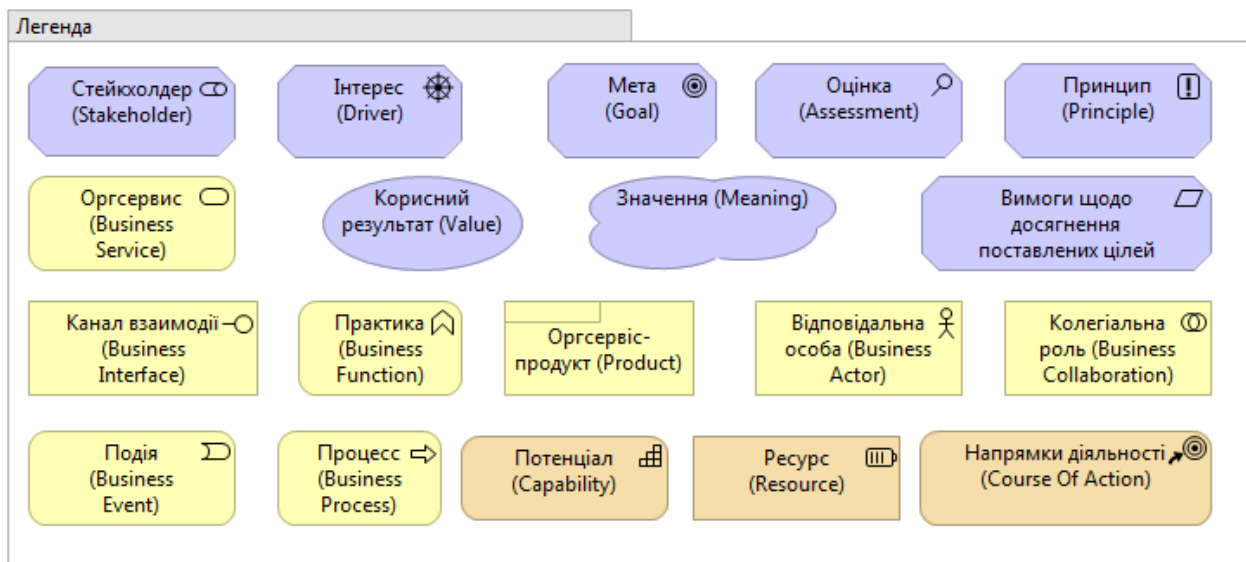

Рис. 1. Легенда архітектурної моделі розподілу корпоративного контролю в ІКС

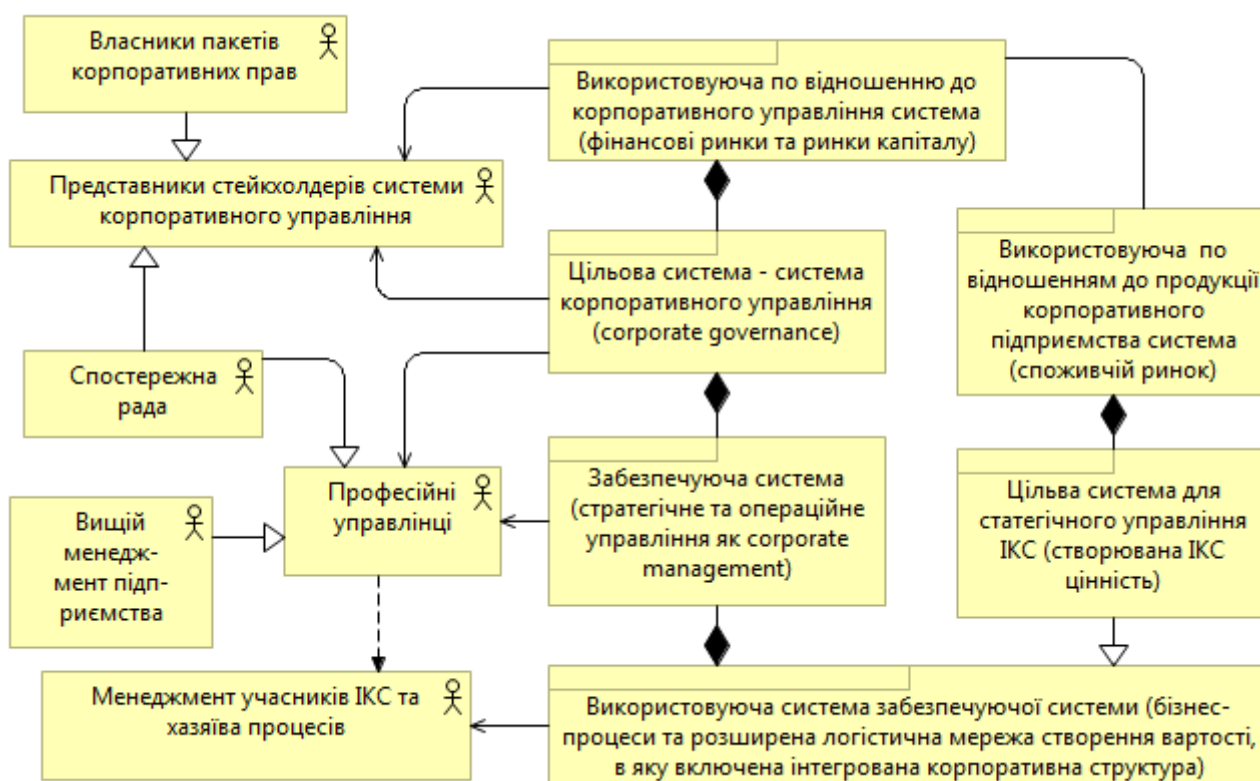

Рис. 2. Концептуальне представлення системної холархії ІКС

до управлінських процесів за оптимального розподілу контролю). Для цього відображено підпорядкування бізнес-моделі ІКС гармонізованим інтересам стейкхолдерів (розгортається в рамках складника corporate management). Також в основу формування поданої на рис. 2 схеми покладено підхід дисципліни системної інженерії [7; 8] щодо виділення певної цільової системи, яка задовольняє потреби системи верхнього рівня та робота якої базується на функціонуванні окремої системи забезпечення.

Подана на рис. 2 холархія виступає основою для формування моделі корпоративної архітектури, в якій визначальне місце займатиме система розподілу корпоративного контролю. При цьому реалізацію контрольної функції здійснено через виділення практик корпоративного контролю (контрольних процедур), які пов'язані з відповідними показниками та оцінками. Розгортання ж системи контролю представлено через систему сервісів надання інформації стейкхолдерам. Саме взаємодія таких сервісів

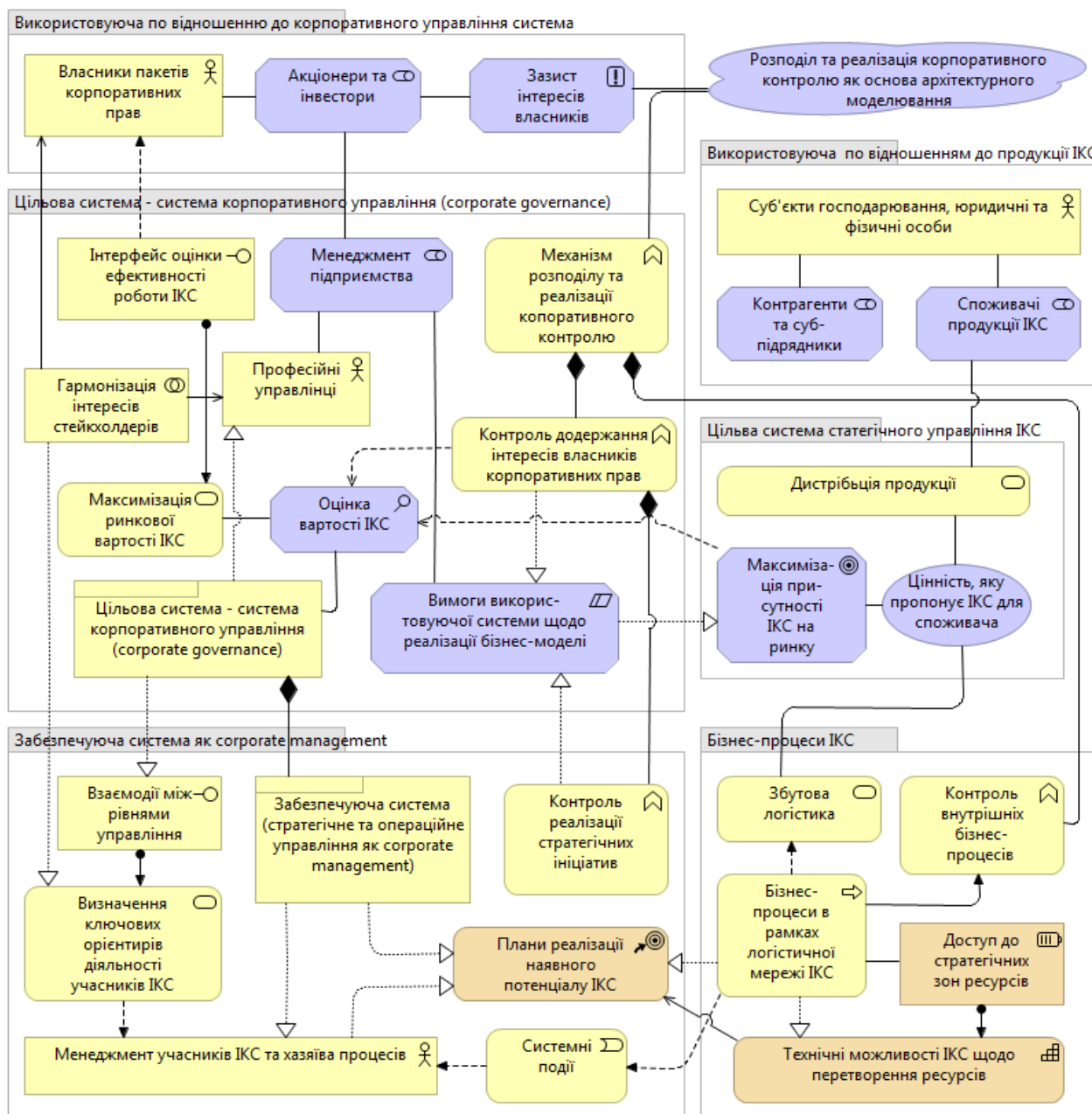

Рис. 3. Агрегована модель архітектури розподілу корпоративного контролю в інтегрованій корпоративній структурі

із бізнес-процесами створення цінності й практиками реалізації корпоративного контролю й утворює означену на рис. 3 архітектурну модель ІКС.

Покажемо тут є те, що низка авторів [9–11] метою чи одним із завдань корпоративного контролю розглядають зменшення асиметрії інформації про діяльність ІКС. У цьому разі саме формування корпоративної архітектури на основі моделі ArchiMate [17] дає змогу формувати належне інформаційне забезпечення механізму розподілу корпоративного контролю. На рис. 3 подано інформаційний складник представлений окремим рівнем, у рамках якого визначено сервіси задоволення інформаційних потреб окремих стейкхолдерів

Представлені на рис. 2 та рис. 3 моделі корпоративної архітектури подано з високим рівнем агрегації. У разі їх адаптації до практики господарювання конкретної ІКС перелік елементів буде деталізуватися. Крім того, перелік практики здійснення контролю також буде розширюватися в рамках конкретної ІКС. Саме сукупність цих практик у зв'язку з рештою елементів корпоративної архітектури формує механізм розподілу корпоративного контролю.

Висновки. Таким чином, у статті висвітлено методологію управління реалізацією та розподілом корпоративного контролю на основі формування архітектурного представлення інтегрованого акціонерного товариства. Основу розподілу контр-

олу становить корпоративна архітектура, в рамках якої формалізуються інтереси стейкхолдерів акціонерного товариства. Ця архітектура є засобом трансляції узгодженого бачення стейкхолдерів на оперативні рішення менеджменту корпорації та співвідносить їх із бізнес-архітектурою та сферами прояву корпоративних конфліктів. Відповідно, корпоративний контроль розглядається не лише як нагляд за діяльністю керівництва інтегрованого акціонерного товариства, а ще й як цілісна система додержання інтересів максимального широкого переліку зацікавлених сторін.

Саме в рамках деталізації такого переліку зацікавлених сторін бачаться перспективи подальших розвідок. Також потрібне проведення подальших досліджень у сфері деталізації окремих компонентів архітектури ІКС. Так, у статті у цілому прийнятий підхід ISO 42010 стосовно того, що корпоративна архітектура надає опис бізнесу через сукупність моделей, тобто подано взаємозв'язок таких моделей, а в наступних статтях автора будуть представлені безпосередньо моделі, сукупність яких надаватиме модель розподілу корпоративного контролю та відразу визначатиме напрями вдосконалення такого розподілу.

Список літератури:

1. Григорьев Л.Ю. Корпоративная архитектура и ее составляющие / Л.Ю. Григорьев, Д.В. Кудрявцев, С.Л. Горелик [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://bigc.ru/theory/innovations/corp_arch.php.
2. Finkelstein C. Enterprise Architecture for Integration: Rapid Delivery Methods and Technologies / C. Finkelstein. – Boston: Artech House, 2006. – 540 p.
3. Desfray P. Modeling Enterprise Architecture with TOGAF / P. Desfray, G. Raymond. – Amsterdam: Elsevier Inc., 2014. – 285 p.
4. Business Architecture Body of Knowledge (BIZBOK) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.businessarchitectureguild.org/Documents/Final.pdf>.
5. Данилин А. Архитектура и стратегия / А. Данилин, А. Слюсаренко. – М. : Интернет-Университет информационных технологий, 2005. – 504 с.
6. ГОСТ Р 57100-2016 (ISO 42010:2011, IDT). Системная и программная инженерия. Описание архитектуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.internet-law.ru/gosts/gost/63426/>.
7. Мизгулин В. Системный инженер. Как начать карьеру в новом технологическом укладе / В. Мизгулин. – М. : Издательские решения, 2017. – 109 с.
8. Николенко В.Ю. Базовый курс системной инженерии / В. Ю. Николенко. – М. : МФТИ, 2016. – 290 с.
9. Попов О.С. Розподіл і реалізація корпоративного контролю при формуванні капіталу акціонерного товариства : [монографія] / О.С. Попов, А.М. Котов, Т.Г. Зайцева. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 320 с.
10. Скібіцький Л.І. Стратегічне управління корпораціями / Л.І. Скібіцький, В.В. Матвеев, В.І. Щелкунов. С.М. Подреза. – К. : ЦУЛ, 2016. – 480 с.
11. Mayer C. Financial Systems, Corporate Finance and Economic Development / In Hubbard. R., Chicago IL: University of Chicago, 1990. – P. 375.
12. Євтушевський В.А. Основи корпоративного управління / В.А. Євтушевський. – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с.
13. Гританс Я.М. Корпоративные отношения: Правовое регулирование организационных форм / Я.М. Гританс. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 160 с.
14. Никифорова Э.Г. Корпоративный контроль в системе управления организацией / Э.Г. Никифорова, Т.Ф. Палей. – Казань : Казан, ун-т, 2013. – 120 с.
15. Долматова И.Н. Реализация стейкхолдерского подхода в корпоративном управлении / И.Н. Долматова // Известия УрГСУ. – 2013. – № 1 (45). – С. 89–97.
16. Турханов А. Модели стейкхолдеров / А. Турханов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://sdu2020.blogspot.com/2017/08/blog-post_19.html.
17. The ArchiMate 3.0.1 Specification [Electronic resource]. – Access mode : <http://pubs.opengroup.org/architecture/archimate3-doc/toc.html>.
18. Колесникова Н.А. Отчетность как инструмент корпоративного контроля / Н.А. Колесникова // Вестник СамГУ. – 2007. – № 4 (30). – С. 87–93.